

NA

O PER

AC NI

SAL

Pozitivní účinky intervence
Zdravotních klaunů na děti
podstupující operaci

ZDRAVOTNÍ KLAUN

NOS! Na Operační Sál! Pozitivní účinky intervence Zdravotních klaunů na děti podstupující operaci

První vydání
Praha 2022
ISBN: 978-80-7530-372-1

Vydal: Zdravotní klaun, o.p.s., v nakladatelství Malvern
Výzkumný tým: Mag. Gabriela Marková, Ph.D., Mgr. Zuzana Kocábová, Ph.D., BcA. Lukáš Houdek
Autoři textů: Mgr. Hana Strnadová, Mgr. Alena Červenková, BcA. Lukáš Houdek,
prof. MUDr. Jan Lebl, CSc.
Editoři: Mgr. Alena Červenková, Ing. Barbora Melišíková
Korektor: Mgr. Vít Penkala
Grafická úprava: Eternia
Tisk: Tiskárna Šiky Kyjov

PODĚKOVÁNÍ

Poděkování patří všem, bez jejichž ochoty, trpělivosti a vstřícnosti by výzkum nemohl proběhnout. Jmenovitě děkujeme staniční sestře z kliniky dětské chirurgie FN Motol Mgr. Lence Rubešové, která je jakousi neformální patronkou programu NOS! od jeho začátků téměř před deseti lety. Dále děkujeme přednostovi kliniky dětské chirurgie 2. LF UK a FN Motol prof. MUDr. Michalovi Ryglovi, Ph.D., a vrchní sestře Mgr. Iloně Mayerové za to, že nám vyšli vstříc a výzkum na svém pracovišti umožnili. Děkujeme také početnému týmu výzkumnic z FF UK, které sbíraly a vyhodnocovaly data. Za kódování mnoha hodin videomateriálu děkujeme Regíně Brokové a Anně Polenské. Za trpělivost a maximální profesionalitu vděčíme také všem kolegům z řad Zdravotních klaunů, kteří návštěvy na motolské dětské chirurgii vykonávají. A konečně děkujeme všem rodičům a dětem za jejich souhlas se zařazením do výzkumu, jehož výsledky mohou pomoci zlepšit celkovou péči o mnoho dalších dětských pacientů a jejich rodičů v celé ČR i v zahraničí.

ÚVOD

I když chodím do naší nemocnice rád a za léta profesního působení se mi stala doslova druhým domovem, vím, že je stejně jako každá jiná nemocnice místem plným vypjatých situací.

Rodiče našich dětských pacientů k nám přicházejí v očekávání pomoci v nesnázích, ale současně plní obav o zdraví a další osud svého dítěte. Děti mají přirozenou nedůvěru k neznámému prostředí a pokud už mají za sebou zkušenost se zdravotnictvím, právem se obávají nepříjemných a bolestivých vyšetření. Sestřičky se snaží těšit a uklidňovat děti i jejich rodiče, ale nával práce jim někdy přeroste přes hlavu a při nejlepší vůli prostě těšit ostatní nestíhají. A lékaři by měli být dokonalými profesionály, ale mnohá rozhodnutí, která každý den ve své práci činí, jsou složitá, nejednoznačná, ale přitom životně důležitá. Tedy – stres je v nemocnici při nejlepší vůli všudypřítomný a vstupuje nepřímo do každého mezilidského kontaktu.

A najednou se na konci chodby objeví dvojice Zdravotních klaunů. Podobně jako lékaři a sestřičky, i oni jsou profesionálové. Jejich profesionalita je ale „z jiného těsta“. Zdravotní klauni pomáhají léčit dětské pacienty, jejich rodiče, ale také sestřičky i lékaře tím, že je dokáží dokonale profesionálně zbavit stresu.

Když potkám v naší nemocnici Zdravotní klauny, vždycky se s nimi na chvíli zastavím. Obdivuji jejich verbální pohotovost, jejich smysl pro kouzlo okamžiku, jejich profesionalitu, která je komplementární k té exaktní, medicínské. Když je potkám, vím, že tento den bude o hodně lepší.

Zdravotní klaunové jsou duší naší nemocnice. Potěší děti, uleví od stresu jejich rodičům a nalévají novou energii také sestřičkám a lékařům.

Díky jim za to!

Prof. MUDr. Jan Lebl, CSc.

emeritní přednosta Pediatrické kliniky
Fakultní nemocnice v Motole

Práce Zdravotních klaunů už pronikla do povědomí veřejnosti a jejich přítomnost na nemocničních odděleních už není překvapivá ani neobvyklá. V nedávné době proběhl výzkum, který měl vliv klaunské intervence exaktně zhodnotit.

Výzkumný tým měřil pozitivní účinky intervence Zdravotního klauna na děti, které podstupují operaci. Zkoumal rovněž, jak může takovou intervenci ovlivnit vztah mezi rodiči a dítětem.

Výzkum proběhl ve Fakultní nemocnici v Motole a zaměřil se na klaunský program NOS! (Na Operační Sál!), určený pro děti, které čekají chirurgické zákroky. Malí pacienti ve věku od 5 do 12 let byli náhodně zařazeni do intervenční skupiny (IS), kterou navštěvoval Zdravotní klaun, a do kontrolní skupiny (KS), u které se uplatnil jen běžné postupy (například přítomnost rodičů před operací).

Reakce dětí v obou skupinách byly nahrávány na videozáznamy a ty byly později použity k hodnocení jejich aktivity, rozrušení, emoční expresivity a hlasových projevů. Děti a rodiče dále v dotaznících hodnotili výběrem emotikonu svou náladu a vnímanou kvalitu života během několika fází zákroku. Rodiče vedle toho popisovali, jak vnímají vztah se svými dětmi.

Výsledky ukázaly, že děti v intervenční skupině vykazovaly více pozitivních emocí a hlasových projevů než děti v kontrolní skupině. Podobně rodiče dětí v IS uváděli lepší náladu než rodiče dětí v KS. Naproti tomu děti v KS hodnotily vyšší kvalitu svého života než děti v IS. Důležité však je, že analýzy ukázaly velký dopad vztahu mezi rodičem a dítětem na všechny sledované parametry.

Závěry této studie dokazují, že intervence Zdravotního klauna měla pozitivní účinky na chování a náladu hospitalizovaných dětí i jejich rodičů. Jak se ukázalo, tyto účinky přetrvávají i v době, kdy klaun od dítěte odejde. Důležité je, že zjištění také naznačují nutnost vzít při hodnocení účinnosti intervencí Zdravotních klaunů v nemocnici v úvahu již existující „mikrosvět vztahů“, do kterého klauní vstupují.

Podrobnosti o klaunské intervenci a programu NOS!

Doprovázení na operaci

Co mě čeká? Jak dlouho to bude trvat? Co když se probudím moc brzo? Bude to bolet? Podobné otázky si před operačním výkonem klade každý z nás, každý z nás také bojuje se stresem a strachem. Cítit před operací obavy je přirozené. Ale silná úzkost, která doprovází okamžiky před odjezdem na operační sál, může zásadním způsobem ovlivnit i to, jak rychle se pacient po zákroku vyléčí. Panika, úzkost a stres nejenom narušují průběh samotného zákroku, negativní důsledky na naši psychiku a emoce jsou dlouhodobé. Uvádí se, že mohou přetrvávat až půl roku po operaci.

My dospělí máme životní zkušenosti a dokážeme si vyhledat potřebné informace. Jak ale poslední okamžiky před operací působí na děti a co jim pomůže snížit obavy z operace?

Až 60 % dětí před zákrokem trpí předoperační úzkostí, která může přispět k pooperačním obtížím.

V případě dětí jsou jako prostředek snižování stresu často používány alternativní cesty. Místo léků se v pediatrii osvědčuje využití různých přípravných programů – arteterapie, zooterapie či muzikoterapie atd. Tedy čehokoliv, co odvede dětskou pozornost, co pomůže malému pacientovi zapomenout na to, že za pár okamžiků ho odvezou na nemocniční sál. Mezi všemi těmito alternativami vyniká jedna: tzv. klaunská intervence. Jejím přínosem je, že nejen snižuje míru stresu, ale aktivně navozuje pozitivní pocity, dobrou náladu, vnáší do nemocničního pokoje humor a smích.

Na Operační Sál! (NOS!) je jedním z programů, jež vycházejí z dlouholetých zkušeností, které mezinárodní organizace Zdravotní klaun získala při práci s dětmi v prostředí nemocnic. Program je výjimečný jak svou konstrukcí, tak i zaměřením. Na oddělení, kde jsou plánovány operace dětí, dochází vždy pouze jeden klaun. Tráví s dětmi a s jejich doprovodem celou dobu před operací, několikrát je navštíví, komunikuje s nimi a pomáhá jim snížit napětí před operačním výkonem. Dítě doprovází prakticky až k samotné operaci.

Blahodárný dopad smíchu znali a využívali už lékaři ve starověkém Řecku, záznamy o léčivém využití divadelních prvků a humoru najdeme už ve 13. století. Myšlenka aktivního využití humoru ve stresové situaci jako způsobu podpory léčby představuje základní vizi organizace Zdravotní klaun.

V současné době je RNI největší organizace sdružující profesionální Zdravotní klauny na světě s partnerskými organizacemi v 11 zemích. Jejím úkolem je budovat, monitorovat a podporovat mezinárodní partnerské organizace a současně rozvíjet a udržovat vysoce etické a umělecké standardy celé skupiny.

Program probíhá řadu let ve FN Motol, dále v nemocnicích v Ostravě, Hradci Králové, Plzni a Olomouci a rovněž v Dětské nemocnici Brno. Pro program NOS! vybírá umělecké vedení organizace Zdravotní klaun pouze klauny s minimálně pětiletou praxí, kteří pro potřeby programu absolvují speciální školení. Součástí práce klaunů jsou pravidelné psychologické supervize a koučink, musejí rovněž získat mezinárodní certifikaci organizace Red Noses International (RNI).

Průběh programu NOS!

1. Nástup

Klaun přichází na oddělení, na sesterně se seznámí s operačním programem. Zjistí, kolik dětí čeká zákrok, v jakém pořadí jsou operace plánované a na jakém pokoji děti leží.

2. Představení se

Klaun navštíví jednotlivé děti na pokoji a představí se. Někdy klaun vítá děti už při jejich příchodu, což je vůbec ta nejlepší varianta. Klaun dětem vysvětlí, jaká je jeho role v nemocnici a že si je bude celé dopoledne pěkně kontrolovat. Představování probíhá samozřejmě po klaunsku, takže ledy bývají hned prolomeny.

3. Vizita

Děti čekají na operaci, mají žízeň, hlad a taky strach. Klaun k nim jde na vizitu, a pomůže jim tak přijít na jiné myšlenky.

4. Premedikace

Před každou operací dostávají malí i velcí pacienti léky na uklidnění. Ti velcí vědí, co od takového léku mohou čekat, těm malým to Zdravotní klaun vysvětlí.

5. Na sál

Tak a jedeme, zavelí sestřičky a Zdravotní klaun se ještě jednou důkladně vydezinfikuje, vezme si sterilní plášť a doprovodí celou výpravu doslova na práh operačního sálu.

Klaunská práce zahrnuje slovní a fyzickou improvizaci v rámci jednotlivých postav, včetně hudby, drobných kouzelnických triků atd. Každá improvizace, každé navštívení dítěte a jeho doprovodu během přípravy na operaci jsou vždy šité na míru konkrétnímu dítěti a jeho aktuálnímu zdravotnímu stavu.

Výzkum účinnosti klaunské práce

Klauni jsou v nějaké formě součástí zdravotnických zařízení prakticky po celém světě. Je pochopitelné, že existuje řada výzkumů, které vliv klaunské intervence zkoumají. Ovšem prakticky výhradně se zaměřují na postižení poklesu negativních pocitů. Společný výzkum organizace Zdravotní klaun a FN Motol vedený dětskou psycholožkou Gabrielou Markovou působící na Vídeňské univerzitě se zaměřil naopak na to, zda má intervence nějaký pozitivní dopad, a pokud ano, jaký konkrétně.

To je zároveň základním kamenem klaunské práce v České republice: nejenom snižovat stres, ale cíleně zlepšovat náladu a pozitivní emoce malých pacientů, jejich rodičů, a tím i samotného personálu. Výzkum tedy hledal odpověď na otázku, jestli se díky klaunům malí pacienti skutečně cítí lépe. Vedle toho zkoumal i to, nakolik může klaunskou intervencí ovlivnit vztah mezi dítětem a rodiči.

Průběh výzkumu programu NOS!

Studie se účastnilo celkem 62 dětí ve věku od 5 do 12 let, které čekala operace, a jejich pečovatelé. Respondenti byli do studie zařazeni v průběhu předoperačních konzultací jeden den před plánovaným chirurgickým zákrokem na Klinice dětské chirurgie Fakultní nemocnice Motol v Praze. Do studie se zapojilo celkem osm klaunů. Děti byly náhodně zařazeny do intervenční skupiny (35 dětí) nebo do kontrolní skupiny (27 dětí). Pacienty z intervenční skupiny navštěvoval Zdravotní klaun, u kontrolní skupiny se uplatnily jen běžné postupy (například přítomnost rodičů před operací).

Děti byly do jednotlivých skupin řazeny náhodně. Skupiny se však nelišily ve věku (průměrný věk intervenční skupiny 8,42 let, kontrolní skupiny 8,31 let) ani v žádné z charakteristik zázemí (pohlaví, národnost, počet sourozenců, věk matky a otce, vzdělání matky a otce). Dále výzkumný tým hodnotil, zda děti měly předchozí zkušenost s klauny v nemocnici i mimo ni - v této proměnné mezi skupinami nezjistili žádný rozdíl ($p = 0,884$).

U zúčastněných dětí byly naplánovány běžné chirurgické zákroky, jako operace kýly, opravy jizev, odstranění drobných kožních a podkožních útvarů nebo plánované apendektomie. Jejich rodiče, kteří je před operací doprovázeli, byli informováni o cíli a metodách studie, a pokud souhlasili s účastí, podepsali písemný informovaný souhlas. Rovněž byl vyžadován slovně vyjádřený souhlas dětí. Rodiče mohli pochopitelně účast na výzkumu odmítnout a měli také možnost z něj kdykoliv i v jeho průběhu odstoupit. Všechna získávaná data byla anonymizována.

Metodika výzkumu

Z pohledu výzkumníka byl den, který pozorované děti strávily na oddělení dětské chirurgie v pražské motolské nemocnici, rozdělen do několika jasně vymezených fází. Výzkum se zaměřoval jednak na pozorování, jednak na měření.

Pozorování spočívalo v obou skupinách v natáčení dětí a jejich reakci videokamerou v určených momentech. Těchto fází bylo u každého sledovaného pacienta, ať už v intervenční či kontrolní skupině, celkem pět. Videozáznamy byly později použity k posouzení jejich aktivity, rozrušení, emoční expresivity a hlasových projevů. Děti a rodiče dále hodnotili svou náladu a vnímanou kvalitu života během několika fází zákroku a rodiče uváděli, jak vnímají vztah se svými dětmi.

Měření se prováděla pomocí dotazníků, které byly ve čtyřech bodech během čekání na operaci předkládány nejen dětem, ale také jejich rodičům, a po odvezení dětského pacienta na operační sál také zdravotnickému personálu, který měl dítě v péči.

První dotazníky dostali rodiče i děti k vyplnění den před plánovanou operací (první bod měření). Zjišťovala se základní demografická data o rodině, děti i rodiče vyplňovali také dotazník pro hodnocení kvality života PedsQL (Pediatric Quality of Life), u mladších dětí vyplňovali dotazník za děti rodiče a hodnotili svou náladu na škále obličejů od plačícího po rozesmátý.

Podrobnou metodiku, včetně použitých hodnotících dotazníků, najdete zde:

V den operace probíhalo po lékařské vizitě první několikaminutové pozorování (natáčení) – v intervenční skupině za přítomnosti klauna, v kontrolní pochopitelně bez něj. Následně děti i rodiče v obou skupinách opět hodnotili svou náladu pomocí obrázků s obličejí. Další pozorování probíhalo mezi vizitou a podáváním premedikace – toto natáčení se u obou skupin dětí odehrávalo bez přítomnosti klauna. Následoval třetí bod měření, opět prostřednictvím jednoduchého dotazníku s obličejí.

Po této klidné fázi čekání následovala série tří pozorovacích bodů, z nichž každý byl jasně vymezený činností zdravotnického personálu. Natáčelo se za prvé podávání premedikace, následně manipulace s lůžkem před cestou na operační sál a konečně samotná cesta ke dveřím operačního sálu (v našem případě jen několik desítek metrů), kdy je dítě na lůžku a provází je zdravotnický personál, často také některý z rodičů a v intervenční skupině navíc i Zdravotní klaun. Všechny body pozorování byly později vyhodnocovány proškolenými výzkumníky s použitím nástroje mYPAS (Modified Yale Preoperative Anxiety Scale).

Po samotném operačním zákroku a zotavení se z něj následoval poslední bod měření, při kterém děti i rodiče opět vyplňovali dotazník pro hodnocení kvality života PedsQL. Pouze rodiče pak ještě vyplnili dotazník CPRS (Connors Parent Rating Scale) a zaznamenali svou náladu na škále emotikonů. Dotazník k hodnocení chování pozorovaného dítěte byl předložen také ošetřujícímu personálu.

Závěry výzkumu

Výzkum prokázal, že děti, které během čekání na operaci doprovázeli Zdravotní klaun, reagovaly výrazně pozitivněji než ty, které klaun nedoprovázel. A to jak při čekání na nemocničním pokoji, tak i během premedikace i manipulace na lůžku.

Kladný vliv přítomnosti klauna se projevil především v okamžiku, kdy je v nemocničním pokoji kromě malého pacienta, jeho rodiče a klauna také zdravotnický personál a něco se děje. Když jsou podávány uklidňující léky, dítě si v tu chvíli uvědomuje závažnost situace, i velmi malé děti poznají, že se operace již blíží. Právě v této situaci je vidět, jak velkou podporou přítomnost klauna je. Uklidňujícím dojmem ale působí klaun i na doprovod, který náhle není se svojí odpovědností za dítě sám, je přítomna další osoba nelékařské profese.

Česká republika tímto výzkumem rozšířila mezinárodní poznatky v oblasti humoru a komunikace ve zdravotnictví a zařadila se po bok několika dalších zemí, jako jsou Itálie, Izrael a Portugalsko, kde byly obdobné výzkumy úspěšně provedeny.

Stejný příznivý vliv se projevil i ve chvíli, kdy personál dítě převáží na lůžku na operační sál. Klaun, kterého již dítě dobře zná a několikrát s ním bylo během dopoledne v těsném kontaktu, je kromě rodiče a zdravotnického personálu další osobou, která je u něj, jde vedle jeho lůžka a dítě vnímá, že tam je klaun kvůli němu a věnuje mu pozornost.

Velmi cenným výsledkem klaunské intervence je také to, jak jsme zjistili během studie, že příznivé účinky zásahu klauna přetrvávají, i když klaun v pokoji není. Jinými slovy, pozitivní emoce v nemocničním pokoji zůstane, i když klaun odejde k dalšímu malému pacientovi.

Vysvětlení je dvojí. Jednak se návštěva klauna stane vítaným tématem hovoru mezi dítětem a jeho rodičem. Povídají si o tom, co klaun v pokoji tropil, jak se nemohl trefit do dveří, co vykládal, jakou písničku zahrál. A tento hovor prodlužuje příjemnou náladu dítěte, pomůže mu odvést pozornost jiným směrem. Dítě si přehrává drobné situace, znovu se jim zasměje, častokrát nemůže pochopit, že je dospělá osoba v nemocnici tak nemotorná. Jinak jsou totiž všichni profesionální a ani drobnou chybu si pochopitelně nemohou dovolit.

Druhým vysvětlením může být fakt, že klauni zlepšují náladu nejenom dítěti, ale i jeho rodičům a pečovateli, kteří ho doprovázejí. Díky tomu dokážou rodiče snáze kladné emoce přenést na svoje děti, a tento stav netrvá krátce, je delší než doba, po kterou je klaun přítomen v pokoji.

Důležitá vazba rodič – dítě

Náš výzkum tak potvrdil důležitost vztahu – a to dlouhodobého – mezi dítětem a doprovázejícím rodičem. Emocionální vztah, a především jeho rovnováha, má významný vliv na to, jak děti stresovou situaci zvládají. Potvrzuje se, že tam, kde je vztah poznamenán častými konflikty, je i stres prožíván intenzivněji.

Platí to však i naopak. Přílišná blízkost, přílišné obavy rodičů o zdraví jejich dětí, také mohou ovlivnit celkovou náladu. Očekávali jsme, že pozitivnější vztahové aspekty, jako je blízkost, obecně souvisí s pozitivními emocemi a náladou. Je ale možné, že přílišné pečovatelské sklony rodiče mohou být vlastně kontraproduktivní. Čím intenzivněji rodiče prožívají vše, co se jejich dítěte týká, tím větší mohou mít obavy o jeho zdraví. A tento strach pochopitelně ovlivní jejich nála-

du a chování. Stejně jako v případě příjemných emocí se i ochromení a strach pravděpodobně přenáší na děti. V souladu s tím náš výzkum ukázal, že děti bez ohledu na to, do které skupiny byly zařazeny, měly horší náladu v případech, kdy s nimi rodiče měli blízký vztah. V potenciálně stresových situacích, jako je čekání na operaci, také mohly vzniknout konflikty mezi těmi dětmi a rodiči, kteří uváděli, že obecně mají ve vztahu více sporů, což pak mohlo ovlivnit náladu rodičů. Jinými slovy: pro vztahy, ve kterých to skřípe, v nichž mívají rodiče se svými dětmi více konfliktů, je operace velkou zatěžkávací zkouškou a opět může být příležitostí pro další konflikty.

Rodič jako důležitá část klauniád

Pro klauny je totiž rodič, nebo jinak řečeno pečující osoba, důležitým partnerem. Děti jsou evolučně predisponovány k tomu, aby se v nejistých situacích obracely na své rodiče. Čím je situace méně jistá, tím častěji hledají děti orientaci a interpretaci u svých pečovateli, a tato orientace na emoce pečovateli může záviset na jejich celkovém vztahu.

Takovou nejistou situaci je bezpochyby i čekání na operaci: všichni sice opakují, že mi lékaři pomohou, ale co se se mnou vlastně bude dít? Co mě čeká? Nebude to bolet? Co to znamená, že usnu a pak se probudím a budu to mít za sebou?

Citliví rodiče signály svých dětí vnímají, správně je interpretují a pohotově a přiměřeně reagují na jejich potřeby. U dětí se tak prohlubuje důvěra v pečovatele, v nichž nacházejí spolehlivý zdroj informací o okolním prostředí.

Celkově může rodič ovlivnit nebo lépe řečeno zvyšovat pozitivní účinky působení klaunů v tom, že sami jako osobnosti oceňují hodnotu, kterou klauni přinášejí do nemocnice, a dávají to dítěti najevo. Dávají mu najevo, že přítomnost klauna je vítaná, sami nestojí stranou a zapojí se do hry.

Tento fenomén je vhodně detailněji prozkoumat, zaměřit se na to, které aspekty vztahů mezi rodiči a dětmi hrají důležitou roli při hodnocení účinnosti intervence Zdravotního klauna. Důležité to je nejenom pro samotné prožívání operace dětmi a jejich doprovodem, ale i pro další rozvoj klaunských intervencí.

Prokazatelně pozitivní působení klauna

Posláním klaunů v nemocničním prostředí je přinášet dětem humor a smích, a jejich práce tedy zahrnuje nejen omezování negativních emocí, ale také vyvolávání pozitivních emocí a zlepšování nálady. To je zásadní moment, kterým se náš výzkum odlišuje od těch, které na téma klaunských intervencí dosud proběhly. Krom toho jsme brali v úvahu také vzájemný vztah dětských pacientů a jejich rodičů či pečovatелů. Přijímání humoru u malých dětí ve stresujícím kontextu, jako je například nemocniční prostředí, totiž pravděpodobně závisí na jejich schopnosti s klaunem spolupracovat, což může být zase dáno právě jejich vztahem s pečovateli.

Naše výsledky ukázaly, že intervence Zdravotního klauna skutečně má pozitivní účinky na chování a náladu hospitalizovaných dětí a jejich rodičů, což by mohlo dále vést k důslednějším dodržování léčebného režimu a rychlejšímu zotavení. Naše zjištění také naznačují, že při hodnocení účinnosti intervence v nemocnici musíme vzít v úvahu již existující vztahový mikrokosmos, do kterého klauni vstupují. Vztahy mezi rodiči a dětmi hrají nezpochybnitelnou roli při navazování vztahů s klauny, což může následně umožnit vznik pozitivních emocí a pohody v tíživém nemocničním prostředí.

Tato myšlenka samozřejmě není nová. Teoretické argumenty naznačují, že vztah s primárním pečovatelem je určující pro všechny následné vztahy. V této studii jsme poskytli první důkazy, že to může platit i pro velmi krátkodobé vztahy, například mezi dětmi a Zdravotními klauny.

Zjištění naší studie jsou navíc v souladu s obecným přístupem Zdravotních klaunů, kteří zaměřují svou pozornost na každého, kdo je sleduje. Hypotéza, že nálada jedné osoby je v přímé souvislosti s náladou všech ostatních, je nedílnou součástí práce Zdravotních klaunů. Navzdory příznivým dopadům intervence Zdravotních klaunů na rodiče by se však měl klaun zaměřit na děti, protože rodiče pravděpodobně prožívají pozitivní emoce právě proto, že vnímají pohodu svých dětí.

1. Výsledky ukázaly, že děti v intervenční skupině se během čekání, premedikace (podání utišujících léků před operací) a převozu na sál hlasově projevovaly pozitivněji a vykazovaly více kladných emocí než děti v kontrolní skupině.
2. Výzkumníci zjistili pozitivní účinky zásahu klauna na chování dětí i během fáze čekání, když klauni v místnosti nebyli. To naznačuje možné přetrvávání účinků přítomnosti Zdravotního klauna v interakci mezi dětmi a jejich pečovateli v okamžiku, kdy jsou sami.
3. Rodiče v intervenční skupině navíc uváděli významně lepší náladu než rodiče v kontrolní skupině, a to zejména během fáze čekání a premedikace. Tyto výsledky naznačují, že intervence klauna nepřímo zlepšila náladu pečovatелů i tehdy, když klaun nebyl přítomen. Dobrá nálada rodičů tedy mohla následně ovlivnit pozitivní chování dětí.
4. Děti, které během čekání na operaci doprovázel Zdravotní klaun, reagovaly pozitivněji než děti, které klaun nedoprovázel. Byly klidnější, vyjadřovaly více pozitivních emocí a vykazovaly lepší náladu. Platí to jak při čekání v nemocničním pokoji, tak během premedikace i převozu na sál.

Kompletní text výzkumu *To the Operating Room! Positive Effects of a Healthcare Clown Intervention on Children Undergoing Surgery* je k dispozici v angličtině na www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpubh.2021.653884/full

Mag. Gabriela Marková, Ph.D.

Vědecká výzkumná pracovnice Red Noses International (RNI) a vědecká výzkumná pracovnice na Psychologické fakultě Vídeňské univerzity. Dlouhá léta pracovala rovněž jako výzkumná pracovnice v České akademii věd. Psychologii vystudovala na Paris-Lodron-Universität Salzburg, doktorandské studium absolvovala na York University v Torontu, kde za svou disertační práci získala ocenění President Susan Mann Dissertation Award. Je autorkou mnoha vědeckých prací a publikací především na témata dětské vývojové psychologie a role vztahu dětí a jejich opatrovníků.

Mgr. Zuzana Kocábová, Ph.D.

Vystudovala psychologii na Masarykově univerzitě v Brně a v roce 2008 získala atestaci z klinické psychologie. Jako klinická psychologička působí mimo jiné na 2. lékařské fakultě UK a FN v Motole. Zde je také primářkou Oddělení klinické psychologie.

BcA. Lukáš Houdek

Zástupce uměleckého ředitele organizace Zdravotní klaun. Má za sebou mnoho let praxe jako Zdravotní klaun, v současné době vede oblast vzdělávání a rozvoje klaunského týmu, aktivní je v oblasti mezinárodní spolupráce. Působí jako lektor na 2. a 3. lékařské fakultě UK, vystupuje na odborných lékařských konferencích, je spoluautorem publikace zaměřené na roli a význam humoru ve zdravotnictví a spoluvůrcem mezinárodní certifikace kvality organizace Red Noses International.

Rozhovor s Mag. Gabrielou Markovou, Ph.D., autorkou výzkumu

Důležitost postoje rodiče mě překvapila

Proč je pro vás jako pro psycholožku program NOS! zajímavý?

Jako vývojovou psycholožku mě práce Zdravotního klauna profesně zajímá celkově, humor a hra jsou pro mě jako psycholožku velké téma. Program NOS! má navíc účinek přímo zacílený na pacienta, je určený přímo pro ty, kteří čekají na operační výkon. To u jiných programů není – vidíme doslova v přímém přenosu, jaký účinek klaunská intervence má. Druhým důvodem je, že klaunská práce je individuální, šitá na míru konkrétnímu a jednomu dítěti. Klaun nepracuje ve dvojici, ale sám, veškerou svoji pozornost a práci směřuje na dítě a jeho doprovod.

Kdy a jak jste se s prací Zdravotních klaunů setkala poprvé?

Můj manžel pracuje v Rakousku jako Zdravotní klaun, jejich práci jsem proto znala dlouhodobě. Když potom mělo vedení mezinárodní organizace RNI zájem o hlubší zkoumání klaunských programů, přiblížila jsem se podstatě klaunské práce i jako profesionálka – psycholožka. Program NOS! je díky své specifitě v rámci klaunských programů velmi vhodný pro intervenční studie, zaměřili jsme se proto právě na něj.

S jakým záměrem jste se do výzkumu pouštěla, co jste očekávala?

Byla jsem v rámci RNI u mnoha diskusí o podstatě klaunské práce. Věděla jsem, že tato organizace stojí na základech pozitivních emocí. Přinášet radost, smích, humor – to jsou věci, které jsou pro klaunské organizace důležité. Na druhou stranu, když jsem se začela do odborné literatury, viděla jsem, že se zabývají výhradně negativní stránkou. Tedy snižování negativních efektů, stresu, strachu. To mi nešlo moc dohromady s tím, co klauni chtějí a na co se jejich intervence zaměřují. Snižování negativního efektu pobytu v nemocnici je samozřejmě důležité, ale i pozitivní efekt jejich intervence se dá změřit. Právě to mě motivovalo k našemu výzkumu.

Jak se podle vašich odborných zkušeností dá měřit něco tak subjektivního, jako je dobrá nálada?

Na tom je založená celá psychologie, měření subjektivních pocitů není v našem oboru nic nového. Odlišné při konstrukci metodologie je, že se zaměřujeme na děti. Dospělých se jednoduše zeptáme, psycholog spoléhá na relevanci jejich odpovědí. I když někdy nás dospělí prokouknou a odpovídají to, co chceme slyšet. Děti se ale nemůžeme zeptat přímo, nejspolehlivější metodou je proto observace. K tomu jsme přidali i dětský pohled, ptali jsme se na jejich pocity a děti zaškrťávaly odpovídající emotikony. Třetím prvkem do skládačky pak byly dotazníky pro rodiče.

Klaunskou práci jste poměrně důvěrně znala, objevilo se během vašeho výzkumu něco, co vás překvapilo?

Ano, nejvíce mě překvapilo, jak velkou roli v tom celém hraje rodič a jeho vztah s dítětem. Počítali jsme s tím, ale že má rodičovská vazba takto silný dopad na to, jak se dítě chová, mě překvapilo.

Je to i téma, které pro vás jako vědkyni může být do budoucna zajímavé?

Určitě ano, my jsme během své práce sledovali jen malý dílek tohoto vztahu. Ráda bych se nyní zaměřila na to, jaké mechanismy za touto intervencí stojí, jaké aspekty hrají roli. Třeba jaký humor mají rodiče, jestli mají nějaký specifický humor během interakce se svými dětmi, jaký význam v jejich vztahu hraje hra a zapojení rodičů do ní. Humor je nástrojem, který pomáhá regulovat emoce, hlavně v tak stresové situaci, jakou operace je. My jsme ve své studii jen našli, jakou roli rodiče při reakci dítěte na intervenci hrají. To je nové téma, které doposud není zpracované.

V čem jako psychologka vidíte největší přínos humoru, respektive Zdravotních klaunů, v prostředí nemocnice?

Obecně si myslím, že humor a pozitivní emoce mají velký přínos. Operace je pro děti traumatem. Je prokázáno, že i když dítě podstoupí byť jen jednu operaci, má to do určité míry negativní dopad na vývoj mozku, na socializační a emocionální rozvoj dítěte. Lékaři se pochopitelně snaží, jsou proškolení v péči o svoje dětské pacienty, ale musím říct, že nezvládnou všechno a někdy jim chybí třeba trocha empatie nebo i čas věnovat se konkrétnímu dítěti. Proto je důležité, aby před operací i po ní byl přítomen někdo, kdo negativní emoce a pocity dítěte podchytí, pomůže mu vyrovnat se se situací. Trauma se může skládat z malých dílků, které vedou k výbuchu, proto je důležité snažit se předcházet

každému malému krůčku vedoucímu k traumatu. Navíc pokud je přítomen Zdravotní klaun, vidíme, že to nemá pozitivní dopad jen na dítě, ale i na jeho rodiče i personál.

V této souvislosti se zmiňuje i finanční efekt klaunských intervencí. Od ráží se podle vás klaunská práce i na finanční náročnosti léčby?

Dopady klaunské intervence jsou široké a jejich přínos má mnoho aspektů. Ten finanční mezi ně patří. Odborné studie ukazují, že klaunské intervence zkracují délku pobytu v nemocnici, snižují potřebu léků proti bolesti, pomáhají rychlejšímu zotavení. Kromě finanční stránky tohle všechno znamená i to, že se trauma spojené s nutnou léčbou snižuje.

Zmiňovala jste téma významu vztahu dítě - rodič, je ještě nějaký aspekt, který by podle vás stál za prozkoumáním?

Osobně bych se ráda zaměřila i na fyziologické dopady klaunských intervencí. Tedy jak a jestli se mění srdeční tep, jestli jsou vylučovány hormony, jako je oxytocin nebo kortizol. To jsou objektivní a měřitelné parametry. Z odborného hlediska psychologka mě také zajímá, co a jak klaun dělá, jak dítě zapojuje. Zdravotní klaun navazuje velmi rychlé a krátkodobé vztahy, které jsou ale velmi osobní. Techniky, které přitom používá, mohou být ve zdravotnickém prostředí velice přínosné.

Mgr. Zuzana Kocárová, Ph.D. primárka Oddělení klinické psychologie

"V minulosti byla klasickým dilematem při zkoumání emocí otázka, zda pláčeme, protože jsme smutní, nebo jsme smutní, protože pláčeme. Myslím si, že úsměv může zpětně posilovat dobrou náladu – například tím, že když se usmíváme, ostatní se víc usmívají na nás. Ale je otázka, co je to 'úsměv bez důvodu'. Pokud je to úsměv, který je opravdovým úsměvem, obvykle souvisí s tím, že je nám dobře. Možná nemusíme v danou chvíli vědět, proč se usmíváme, ale reagujeme na vnitřní pocit pohody.

Můj postoj k tomu je ten, že když se mi usmívat nechce, nemám se do toho nutit. Smutek je také cenná emoce a někdy si potřebujeme prožít i ten. Zdravotní klauni v našem nemocničním prostředí mohou být důvodem, proč se smát. Právě tento aspekt mě jako dětskou psycholožku velmi zajímá – jaká je vlastně role humoru v prostředí nemocnice a jaké mechanismy za pozitivními přínosy Zdravotních klaunů stojí. Okamžité reakce dětí i jejich doprovodu vidíme během pravidelných klaunských intervencí, jako psycholožku pro mě bylo přínosné podívat se na celý proces detailněji. Z výsledků našeho výzkumu plyne, že klaunské intervence jsou užitečné nejen pro děti, ale mohou pozitivně působit také na jejich rodiče. Ti jsou pro zvládnutí zátěže u dětí osobami nejdůležitějšími."

Zdravotní klauni předmětem mezinárodních výzkumů a studií

Zdravotní klauni mohou svým působením ovlivnit stav dětského pacienta na mnoha různých úrovních. Na fyziologické rovině stimuluje smích imunitní systém, především díky vyplavování endorfinů. Na psychické úrovni může zmírňovat pocity úzkosti a strachu, na emocionální úrovni nahrazuje smích negativní pocity pozitivními. Na kognitivní úrovni dochází k vytržení pacienta z jeho vlastní neutěšené situace. Klauni podporují dětskou představivost a nové způsoby, jakými mohou děti vyjádřit, co vnímají. Na rovině sociální dochází mezi dětmi a klauny ke vzniku specifického vztahu, který podněcuje k další interakci. Tato rovina je také důležitá při spolupráci s nemocničním personálem.

Výzkumy hodnotící efektivitu práce Zdravotních klaunů

Na tematiku přijímání a subjektivního vnímání Zdravotních klaunů a jejich vlivu na pacienty, rodiče a zdravotnický personál se za poslední dvě desetiletí zaměřilo pět nezávislých studií.

1. Loid-Keil a kol. (2004) zkoumal vystoupení Zdravotních klaunů ve třech různých nemocnicích v Horním Rakousku, kde 37 pacientů (ve věku 3–20 let) a 98 zdravotních sester hodnotilo prostřednictvím dotazníku subjektivní zkušenost z přijetí a efektivitu návštěvy Zdravotních klaunů. Výsledky tohoto hodnocení byly celkově velice pozitivní. Převážně většině dětí se vystoupení klaunů líbilo, přály si, aby návštěvy probíhaly častěji, a návštěvám Zdravotních klaunů by dávaly přednost před ostatními volnočasovými aktivitami na oddělení. Jen velmi malý počet respondentů uvedl, že se cítili být rušeni nebo se jim klaunská návštěva nelíbila. Velmi podobné výsledky vzešly i ze zkušeností zdravotních sester.

2. Battrick a kol. (2007) hodnotil klaunské návštěvy v anglické nemocnici na základě dotazníků, které vyplnilo 49 dětských pacientů, 43 rodičů, 93 členů zdravotnického personálu a 17 lékařů. Výsledky ukázaly velice pozitivní přijetí všemi těmito skupinami. Valné většině dětí (82 %) se vystoupení klaunů líbilo, pouze 3 děti (6 %) uvedly,

Pro každou tuto úroveň existuje celá řada výzkumů a nezávislých studií, ve kterých jsou empiricky testovány konkrétní aspekty dané oblasti. Chceme zde představit některé klinické studie, systematické přezkumy a hodnocení efektivity, které se těmito rozličným (ale prolínajícím se) rovinám věnují.

že se jim klauni nelíbili. Téměř všichni rodiče a zdravotnický personál potvrdili, že přítomnost Zdravotních klaunů měla na dětské pacienty i jejich rodinné příslušníky pozitivní vliv.

3. Gasper a kol. (2007) zkoumal tuto problematiku ve třech různých studiích v jedné anglické dětské nemocnici. Valná většina respondentů (17 lékařů, 93 zdravotních sester, 43 rodičů a 49 dětí) opět hodnotila práci Zdravotních klaunů velmi kladně s tím, že klaunské vystoupení mělo pozitivní vliv na zdravotní stav pacientů. Pouze několik lékařů uvedlo, že jim osobně se klauni nelíbili. Ve třetí studii bylo vyzváno 20 pacientů ve věku mezi 4 a 11 lety, aby pomocí obrázků a krátkých příběhů vyjádřili, jak se cítili před klaunskou návštěvou a po ní. Před návštěvou Zdravotních klaunů se v těchto příbězích objevovaly především negativní komentáře (28 ze 35) jako „smutný“, „nervózní“, „bojím se“, ale po klaunské návštěvě se děti o svém stavu vyjadřovaly výrazně pozitivněji (57 pozitivních a 3 negativní komentáře).

4. Koller a Gryski (2007) oslovili prostřednictvím dotazníku 143 členů nemocničního personálu a 51 rodičů na pediatrické klinice v Torontu. Valná většina (85 %) personálu neměla vůči návštěvám Zdravotních klaunů žádné námitky. Necelá polovina uvedla, že vnímají klauny jako podporu své vlastní práce a téměř všichni vyhodnotili klaunský program jako přínosný pro nemocnici. Rodiče vyjádřili podobně pozitivní názory: více než tři čtvrtiny rodičů uvedly, že jejich dětem i jim samotným se návštěva Zdravotních klaunů líbila, a téměř všichni rodiče (94 %) potvrdili, že jejich dítě se po klaunské návštěvě cítilo spokojenější než před ní.

5. Barkmann a kol. (2013) se ve své studii zaměřil mimo jiné na to, jakým způsobem hodnotí návštěvu Zdravotních klaunů rodiče hospitalizovaných dětí a nemocniční personál. Celkem se dotazování zúčastnilo 37 rodičů a 43 členů zdravotnického personálu ze čtyř nemocnic v Hamburku. Výsledky této novější studie potvrdily dřívější zjištění. Podle tohoto výzkumu by každý třetí rodič považoval přítomnost Zdravotního klauna u lékařského zákroku za „velmi nápomocnou“ nebo „celkem nápomocnou“. Většina rodičů (67 %) by si také přála, aby klaunské návštěvy probíhaly jednou až dvakrát týdně, každý pátý rodič (19 %) by dokonce považoval za dobré provádět klaunské vizity každý den. Stejně tak by si více než tři čtvrtiny (79 %) zdravotnického personálu přály vidět klauny na svém oddělení častěji a téměř všichni (90 %) vnímají klaunské návštěvy jako zpestření denní rutiny na oddělení.

Výzkumy vlivu na zdravotní stav pacienta

Zřejmě nejlépe empiricky zkoumatelná oblast práce Zdravotních klaunů je jejich vliv na zdravotní stav pacientů, se kterými přijdou do kontaktu. Je např. vědecky prokázána (Bekinschtein a kol. 2011) spojitost mezi sledováním vystoupení Zdravotních klaunů a zvýšenou aktivitou v subkortikální oblasti mozku, včetně amygdaly, ventrálního striata a středního mozku.

Jiný výzkum (Bertini a kol. 2011) zase poukazuje na zlepšení zdravotního stavu dětí s respiračními chorobami po návštěvě Zdravotních klaunů. U těchto pacientů dříve odezněly symptomy respiračního onemocnění, měli výrazně nižší diastolický tlak, dechovou frekvenci a tělesnou teplotu oproti kontrolní skupině, která se s klauny nesetkala.

Výzkumy vlivu na psychický a emocionální stav pacienta

Vědecká literatura obecně potvrzuje, že dobrá nálada a pocit sebedůvěry jsou faktory, které přispívají k lepší reakci na léčbu a k rychlejšímu uzdravení pacienta. Vzhledem k tomu, že děti jsou při hospitalizaci vystaveny ještě většímu stresu než dospělí pacienti (úzkost z odloučení od rodičů, neznámé prostředí, strach z bolestivých zákroků), je žádoucí vyvíjet strategie, které tento stres budou zmírňovat. Přesně pro tyto účely vznikly první organizace nemocničních klaunů a jejich působení na psychický a emocionální stav dětských pacientů je doloženo mnoha výzkumy.

Podle systematického přezkumu z roku 2016 (Sridharan K. a kol.), který zahrnoval 19 dvojitě zaslepených klinických studií zaměřených mimo jiné na snížení pocitů úzkosti u hospitalizovaných dětí a jejich rodičů, mohou Zdravotní klauni velice výrazně zmírnit pocity stresu a úzkosti u dětí, v míře o něco nižší i u rodičů.

Velkým přínosem může být podle řady studií přítomnost Zdravotních klaunů při provádění invazivních lékařských zákroků nebo bolestivých a nepříjemných procedur, jako je např. aplikace intraartikulární injekce s kortikosteroidy, provádění kožních testů na alergie, venepunkce, zavedení žilního katetru, dialýza apod.

Snížená úroveň stresu a bolesti byla zaznamenána také u dětí, které zažily návštěvu klaunů během podávání anestezie před menšími či většími operativními zákroky. Podle izraelské studie z roku 2016 (Dvory a kol.) dokonce nebylo třeba podávat anestetikum dětem, které doprovázeli Zdravotní klauni při radionuklidovém vyšetření.

Dále existují starší studie dokládající souvislost mezi smíchem a produkcí imunoglobulinů (Dillon a kol. 1985) nebo smíchem a svalovým napětím (Paskind 1982).

ZÁVĚR

Podle všech dostupných dat podporují návštěvy Zdravotních klaunů dobrou náladu dětí a rodičů, zmírňují úzkost, bolest i strach dětských pacientů před podstoupením lékařských zákroků. To vše prakticky bez jakýchkoliv vedlejších účinků.

Přítomnost klaunů snižuje úzkost i náklady na zdravotní péči

- V posledních letech se stále častěji tvrdí, že humor a smích mají jedinečné vlastnosti pomáhající při zvládnání bolesti a stresu. Dosaďadní výzkumy zkoumaly účinky intervencí Zdravotních klaunů na snižování úzkosti a negativních emocí u dětí před operací a dalšími, často bolestivými, lékařskými zákroky. Studie například shodně zjistily pokles předoperační úzkosti, měřené pozorováním nebo sebehodnocením, u dětí ve věku od 5 do 12 let.
- Další výzkumy navíc prokázaly, že přítomnost Zdravotního klauna snížila pocit vnímání bolesti u dětí a omezila maladaptivní pooperační chování podobně jako kortizol.
- Nedávno publikovaná zahraniční studie zjistila, že intervence Zdravotního klauna mohou dokonce omezit náklady spojené s hospitalizací, tj. náklady na operační sál, náklady na personál, a to díky pravděpodobnému zkrácení doby na zotavení dítěte a snížení potřeby užívat léky proti bolesti a sedativa.
- Intervence Zdravotního klauna také pomáhají omezit hlášenou situační úzkost u pečovatелů.

SEZNAM LITERA TURY

Barkmann, C., Siem A. K., Wessolowski, N., Schulte-Markwort, M.: Clowning as a supportive measure in paediatrics - a survey of clowns, parents and nursing staff. *BMC Pediatr.* 2013, 13:166. doi:10.1186/1471-2431-13-166.

Batrick, C., Gasper, E. A., Prudhoe, G., Weaver K.: Clown humour: the perceptions of doctors, nurses, parents and children. *J Child Young People's Nurs.* 2007, 1:174-179.

Bekinschtein, T. A., Davis, M. H., Rodd, J. M., Owen, A. M.: Why clowns taste funny: the relationship between humor and semantic ambiguity. *J Neurosci.* 2011, 31:9665-71. doi: 10.1523/JNEUROSCI.5058-10.2011.

Bertini, M., Isola, E., Paolone, G., Curcio, G.: Clowns benefit children hospitalized for respiratory pathologies. *Evid Based Complement Alternat Med.* 2011;2011:879125. doi:10.1093/ecam/neq064.

Dillon, K. M., Minchoff, B., Baker, K. H.: Positive emotional states and enhancement of the immune system. *Int J Psychiatry Med.* 1985, 15:13-17.

Dvory, A., Goshen, Y., Ruimi, S., Bikov, S., Halevy, R., Koren, A.: Dream doctor intervention instead of sedation: performing radionuclide scanning without sedation in young children: a study in 142 patients. *J Altern Complement Med.* 2016, 22:408-412.

Gasper, A., Batrick, C., Prudhoe, G., Weaver, K.: Service evaluation of clown doctor humour in one english children's hospital. Theodora Trust Foundation. 2007. http://uk.theodora.org/sites/default/files/media/United-Kingdom/5-News-Event/full_paper.pdf.

Gasper, E. A., Prudhoe, G., Weaver, K.: Does clowning benefit children in hospital. Views of theodora children's trust clown doctors. *J Child Young People's Nurs.* 2007, 01:24-28.

Koller, D., Gyski, C.: The life threatened child and the life enhancing clown: Towards a model of therapeutic clowning. *Evid Based Complement Alternat Med.* 2007, 5(1):17-25.

Loidl-Keil, R., Gruber, A., Zapotoczky, K.: Humor und Krankenhaus als wechselseitige Kontexte medizinischen Handelns. Befunde einer Evaluationsstudie zu den Wirkungsbedingungen der Tätigkeiten von Clowndoktoren. In *Evaluation im Gesundheitswesen – Konzepte, Beispiele, Erfahrungen.* Herausgegeben von Loidl-Keil, R., Lasowski, W. München: Mehring. Rainer Hampp Verlag. 2004, 245-278.

Paskind, H. A.: Effects of laughter on muscle tone. *Arch of Neurol Psychiatry.* 1932, 28:623-628.

Sridharan, K., Sivaramakrishnan, G.: Therapeutic clowns in pediatrics: a systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials/corrigendum. *Eur J Pediatr.* 2016, 176:289. doi: 10.1007/s00431-016-2832-5.

Doplňující zdroje

Arriaga, P., Pacheco, C.: Effects of clown doctors on child and caregiver anxiety at the entrance to the surgery care unit and separation from caregivers. *Int J Emot Educ.* 2016, 8:19–34.

Astuto, M., Rosano, G., Rizzo, G., Disma, N., Raciti, L., Sciuto, O.: Preoperative parental information and parents' presence at induction of anaesthesia. *Minverva Anesthesiol.* 2006, 72:461–5.

Bevan, J. C., Johnston, C., Haig, M. J., Tousignant, G., Lucy, S., Kirnon, V., et al.: Preoperative parental anxiety predicts behavioural and emotional responses to induction of anaesthesia in children. *Can J Anaesth.* 1990, 37:177–82. doi: 10.1007/BF030 05466.

Dionigi, A., Sangiorgi, D., Flangini, R.: Clown intervention to reduce preoperative anxiety in children and parents: a randomized controlled trial. *J Health Psychol.* 2014, 19:369–80. doi: 10.1177/1359105312471567.

Finlay, F., Baverstock, A., Lenton, S.: Therapeutic clowning in paediatric practice. *Clin Child Psychol Psychiatry.* 2013, 19:596–605. doi: 10.1177/1359104513492746.

Golan, G., Tighe, P., Dobija, N., Perel, A., Keidan, I.: Clowns for the prevention of preoperative anxiety in children: a randomized controlled trial. *Pediatr Anesth.* 2008, 19:262–6. doi: 10.1111/j.1460-9592.2008.02903.x.

Goodenough, B., Ford, J.: Self-reported use of humor by hospitalized preadolescent children to cope with pain-related distress from a medical intervention. *Humor.* 2005, 18:279–98. doi: 10.1515/humr.2005.18.3.279.

Kain, Z. N., Mayes, L. C., Wang S.-M., Caramico, L. A., Krivutza, D. M., Hofstadter, M. B.: Parental presence and a sedative premedicant for children undergoing surgery. *Anesthesiology.* 2000, 92:939–46. doi: 10.1097/0000542-200004000-00010.

Koç, S.: The effects of hospital clowns on the anxiety levels of preoperative children and parents. 2011, *HEAD.* 8, 26–31. doi: 10.5222/HEAD.2020.65471.

Kocherov, S., Hen, Y., Jaworowski, S., Ostrovsky, I., Eidelman, Al., Goza, Y., et al.: Medical clowns reduce pre-operative anxiety, post-operative pain and medical costs in children undergoing outpatient penile surgery: a randomised controlled trial. *J Paediatr Child Health.* 2016, 52:877–81. doi: 10.1111/jpc.13242.

Vagnoli, L., Caprilli, S., Messeri, A.: Parental presence, clowns or sedative premedication to treat preoperative anxiety in children: what could be the most promising option? *Pediatr Anesth.* 2010, 20:937–43. doi: 10.1111/j.1460-9592.2010.03403.x.

Vagnoli, L., Caprilli, S., Robiglio, A., Messeri, A.: Clown doctors as a treatment for preoperative anxiety in children: a randomized, prospective study. *Pediatrics.* 2005, 116:563–7. doi: 10.1542/peds.2005-0466.

Wolyniez, I., Rimon, A., Scolnik, D., Gruber, A., Tavor, O., Haviv, E., et al.: The effect of a medical clown on pain during intravenous access in the pediatric emergency department. *Clin Pediatr.* 2013, 52:1168–72. doi: 10.1177/0009922813502257.

Wright, K. D., Stewart, S. H., Finley, G. A., Buffett-Jerrott, S. E.: Prevention and intervention strategies to alleviate preoperative anxiety in children. *Behav Modif.* 2007, 31:52–79. doi: 10.1177/0145445506295055.

SUMMARY

The nonprofit organization Zdravotní klaun (Healthcare Clown) has been active in the Czech Republic for more than 20 years. Its programs focus on paediatric patients as well as seniors and geriatric patients. The subject of this research is a program called Na Operační Sál! (NOS!) [To the Operating Room!], which was specially created for young patients preparing to undergo surgery. Healthcare Clown accompanies children throughout their preparations to help them achieve a sense of wellbeing prior to their operation.

In collaboration with Motol University Hospital in Prague under the guidance of child psychologist Gabriela Marková, Zdravotní klaun (Healthcare Clown) has focused on the positive effects of clowns on children awaiting surgery.

Previous research has primarily examined the question of the mechanism and resulting effect of such intervention on the reduction of negative feelings in paediatric patients. This research set out to evaluate intervention from the opposite perspective, using preselected methodologies to determine whether clowns really do have a positive effect on the condition of patients.

The team made use of two methods, observation and measurement. In the observation phase, they evaluated video recordings of children's reactions to the presence or absence of clowns. Measuring was conducted by means of questionnaires filled out by children, parents, and medical personnel.

The experts randomly chose 62 children between the ages of five and twelve years, which they divided into two groups: an intervention group of 35 children accompanied by a clown; and a control group comprising 27 children who underwent preparation for surgery under standard conditions without a clown. All of the children were scheduled for operations at Motol University Hospital in Prague.

Based on the collected data, the research team concluded that clown intervention has a positive impact on the mood and wellbeing of children already in the process of preparing for surgery as compared with the control group. The same reaction was observed among parents in their questionnaire responses. Parents represent a stable point in the lives of children, who are sensitive to their parent's emotions, and mutual interaction with a clown is an important part of the process. If a parent fails to form a bond with the clown, it may result in the child not responding to the stimulation provided by the clown. The positive emotions awakened in children by a clown prior to their operation can also be observed later on once the clown is no longer present. This means the intervention has a lasting effect.

ZDRAVOTNÍ KLAUN

Zdravotní klaun je profesionální dobročinná organizace s působností po celé České republice. Jejím cílem je pomocí klaunských intervencí zlepšovat prostředí nemocnic, domovů pro seniory a hospiců. Organizace se zaměřuje především na pravidelnou práci s nemocnými dětmi, ať už v nemocniční či ve výjimečných případech rovněž domácí péči. Další oblastí je práce se seniory. K významným cílům Zdravotního klauna patří také kultivace zdravotnického prostředí a rozvoj kompetencí zdravotnického personálu v oblasti používání humoru při jejich práci.

Zdravotní klaun je členem mezinárodní organizace Red Noses International, která se zaměřuje na rozvoj a zkvalitňování klaunské práce, včetně nastavování mezinárodních standardů pro vzdělávání a rozvoj klaunů. Významným tématem je rovněž důraz na bezpečí a ochranu dětských pacientů. Organizace má striktní etický i hygienický kodex.

Zdravotní klaun je také členem mezinárodní federace The European Federation of Healthcare Clown Organizations, která sdružuje organizace, jejichž klauni působí v prostředí evropských nemocnic a jsou profesionálně školení. Na základě auditu federace uděluje mezinárodně uznávanou značku standardů kvality.

Naše organizace působí od roku 2001 ve všech regionech České republiky, v jejím týmu je 93 profesionálních klaunů. Všichni klauni jsou profesionální umělci, kteří kontinuálně procházejí rozsáhlým školením (umělecké workshopy, semináře o zdravotní péči, sociologii, psychologii, vzdělávání atd.). Organizace je financována především soukromými podporovateli, na provoz přispívají rovněž firemní dárci. Působení Zdravotního klauna je založeno na transparentnosti, hospodaření s prostředky dárců je auditováno a zveřejňováno v detailní Výroční zprávě, která obsahuje kromě ekonomických hledisek také podrobné informace o programech a projektech.

KLAUN V ČÍS LECH

Zdravotní klaun v číslech

založený **2001**

za **20** let **50 087** klauniád

93 profesionálních Zdravotních klaunů

pravidelné návštěvy v **74** zařízeních

doprovázení dětí před operací v **7** nemocnicích

ZDRAV OTNI KLAUN 2022

ISBN: 978-80-7530-372-1

www.zdravotniklaun.cz

